*Hodinka Antal*

# Ung megye

A Kárpátok északkeleti részén és aljában, Zemplén- és Bereg megye közé ékelve fekszik Ung megye 3.052.84 négyszögkilométer területen 135.274 lakossal. Északi és északkeleti nagyobb része erdős hegyvidék, nyugati és délnyugati kisebb fele Ungvártól kezdve a nagy alföldi medencéhez tartozó lapály, melynek egy része elég jó búzatermő föld.

Folyói számosak. A megye határszélein kanyarognak: nyugaton a Laborc, délen a Latorca és Tisza; ezekbe ömlenek a megyét különböző irányokban szeldelő Ung, Ublya, Ulics, Lyuta, Turja, Sztára és számos kisebb patak. Nagy esőzések idején a vízáradások úgy a hegyek közt, mint a lapályon gyakoriak.

A megye felső hegyvidékét – mint a szomszédos megyékben is – *Verhovinának* vagy *Krajnának*, a Latorca és Tisza közét *Erdőköznek*, a Tisza mentén fekvő területet *Tiszahátnak* nevezik. Szép részei a Verhovinának az Ung, a Turja és különösen a Lyuta völgye, a Szobránc vidékén emelkedő, trachitból álló Vihorlát hegységnek pedig a Szteszna völgye.

Hegységei: az *Ungi* vagy *Beszkid-hegység*, mely a galíciai határ mentén, az európai fő vízválasztón északnyugatról délkeletre húzódik. Legmagasabb csúcsa a galíciai Halics hegyből (1.333 méter) kiágazó *Kincsiki-bukovszki* (1.252 méter). Ettől keletre a 889 méter magas *uzsoki hágó*. A *Ravka-hegység* a Beszkiddel egyközüleg halad az Ung és a Lyuta között. Legmagasabb orma az 1.408 méternyi *Osztra-Hora*. A *Polonina-Runa* havasnak 1.482 méter magas fensíkot alkotó s kitűnő hegyi legelőkkel borított teteje egyesíti azokat az előbbiekkel egyközű hegyláncokat, melyek a Lyuta és Turja között meg a Lyuta alsó folyásának két oldalán emelkednek; az egyik a *Sztinka*, a *Szlinka-Sztudnicza* nevű 1.035 méternyi csúccsal; a másik a Lyuta által áttört *Jávornik-Rohatecz*, a Zemplén megyei *Nászláz* délkeleti folytatása; a harmadik a 902 méternyi *Gyil-Vulsinszki* és a *Sztinka-Poroszka* (683 m.). Mindezek az északkeleti Kárpátoknak krétakorú s legnagyobb részt ó-harmadkori ráncokba felgyűrt homokkő-övéhez tartoznak. A *Polyána* csoport a 978 méter *Makovica* csúccsal s a Bereg megyében levő Szinyákkal együtt az északnyugatról délkeletre húzódó *Vihorlát-Gutin* trachitvonulatához tartozik, mely az Alföld északkeleti peremén halmos átmenet nélkül emelkedik. Maga a Vihorlát is Zemplén megye határán felerészt Ung megyébe esik. Legmagasabb csúcsai a *Vihorlát* (1.074 méter) és a *Szinnai kő* (1.007 méter). Mindkettőről szép kilátás nyílik az alattuk 618 méter magasságban fekvő tengerszemre. A *Vihorlát* délkeleti sarkán, a váraljai hágón alul van az 1.000 méter magas *Ungvári* vagy *Popricsnyi* hegy trachit-tufa alatti szirtes mészkövekkel.

Írott följegyzések nem sok adatot szolgáltatnak a megye legrégibb történetéhez. Csak annyit találhatunk igazoltnak, hogy a magyar királyság megalakultával Ungvár várát a hozzá tartozó vidékkel együtt várispánok igazgatták, s így Ung legrégibb vármegyéink közé számítható.

Ung megye ismeretesebb szereplése a vegyesházi királyok alatt kezdődik. Történelmében nagy esemény, hogy 1322-ben Róbert Károly király *Drugeth* János nádort, ki már több vármegye főispánja is volt, Homonna és Ungvár örökös urává,

Ung és Zemplén megyék főispánjává tette. Ez időtől fogva negyedfélszázadon keresztül szerepelnek a Drugethek mint Ung megye főispánjai s egyúttal örökös urai. Homonnai gróf Drugeth János 1628-ban II. Ferdinánd királytól örökös főispánságról szóló diplomát kapott, s ugyanakkor Ung megye címerével ellátott drágaköves pecsétnyomót is, melyet beiktatása alkalmával a megye közönségének ajándékozott.

A Drugethek közül, kikből számosan országos főméltóságokat viseltek, gróf Drugeth Bálint korbáviai püspök volt a megye utolsó főispánja, kiben a fényes család férfiága 1691-ben kihalt. Volt Ung megyének nő főispánja is. Gróf Drugeth György 1662-ben elhalván, hátra maradt özvegye, Esterházy Mária grófnő, mint kiskorú gyermekeinek gyámja, gyakorolta az örökös főispánsághoz kötött hatalmat egész 1679-ig.

A Drugethek fiágának kihalta után Drugeth Krisztina férjét, a nagy hírű Székesi gróf *Bercsényi* Miklóst nevezte ki Lipót király Ung megye főispánjává, aki e méltóságot 1711-ig viselte, mikor II. Rákóczy Ferenc fejedelemmel, kinek fővezére és helytartója volt, Lengyelországba bujdosott. Ungvárt ő pompás palotát emelt, s a várat Le Maire francia katonai mérnök tervei szerint megerősíttette.

Ung megye nemessége, mely a megye alsó vidékén sűrűn fekvő falukban nagy számmal lakott és szórványosan a felvidéken is, a nemzeti ügy szolgálatára készséggel vállalkozott mindenkor. Az I. Ferdinánd és Zápolya között támadt küzdelmekből szintén kivette részét. Később színhelye volt Ung megye a Bocskay István, Bethlen Gábor, I. Rákóczy György és Thököly Imre vallási és nemzeti mozgalmainak. Legkitartóbb volt azonban a megye nemessége harcias főispánjával, gróf Bercsényi Miklóssal együtt a II. Rákóczy Ferenc küzdelmeiben. Rákóczy hadjáratainak befejezte után Bercsényi ungvári uradalmát a kincstár lefoglalta.

Ungvártól délre és délnyugatra a megye sík területét legnagyobb részt magyar nép lakja, melynek nagy többsége a református felekezethez tartozik. A magyarság értelmességével és vagyonosságával vezérszerepet visz a megye közéletében. Szereti a földet, és folyton iparkodik gazdaságát gyarapítani. A tótok leginkább a Zemplén megyével szomszédos községeket lakják; többnyire római és görögkatolikusok, de reformátusok is számosan vannak. A hegyvidéki tótok sokkal egyszerűbbek, viseletökben szegényebbek, mint az alvidékiek, kik jobb talajon élő és módosabb gazdák. A munkaszeretet s a vagyonszerzés hajlama erős bennök. Az orosz, vagy mint irodalmilag általában kezdik elnevezni, a *rutén* nép, mely kivétel nélkül a gör.-kath. egyház híve, a magasabban fekvő hegyvidéket lakja. Ott húzta meg magát századokkal ezelőtt a szerény, legnagyobb mértékben alázatos rutén nép, s ma is olyan szegény, mint régen volt.

A megye székhelye *Ungvár*, rendezett tanácsú város, 12 ezer főt haladó lakossággal. A Kárpátok északkeleti hegytömege fokozatosan lefelé húzódva, délen halmokká és dombokká törpül. Ezeknek az alján, az Ung folyó két partján igen kiesen fekszik Ungvár városa, a hol az Ung völgye a síkságra nyílik. Három halmon helyezkedett el: a keletin a régi vár, a délin a gör-kath. püspöki palota és székesegyház, a nyugatin a vármegyeháza áll. Mind a három épületcsoport magasan kiemelkedik az alattuk terjedő város fölött. A város mögött emelkedik a búcsújáró Kalvária-hegy. Ide kéklenek keletről a szerednyei hegyek és túl rajtok a munkácsi várhegy; nyugatról a távoli zempléni, különösen a sátoralja-újhelyi Sátor-hegyek; délre az alföldi rónaságnak végtelen síksága tárul a szemlélő elé, míg északkelet felé, sötétlő hegyek közén, a kies Ung völgyét látni az Ung folyóra kikönyöklő nevickei várrommal.

Ungvár város keleti oldalán, a hegység egyik végfokán áll a vár. Béla király Névtelen Jegyzője szerint a magyarok a honfoglaláskor itt, az Ung folyó mellett, már várat találtak, melyet Laborc szláv vezér védelmezett; majd odahagyván a várat, Zemplén felé menekült, miközben az üldöző magyarok a nevéről nevezett folyó mellett megölték. Árpád állítólag hosszabb ideig lakott e várban, mely aztán az Árpád-ház kihaltá-

val, mint királyi adomány, Drugeth János birtokába jutott. A mostani várat középkori alakjában a XIV. században a Drugethek építették. Rájuk emlékeztet a vár belső kapubejárata fölött még ma is látható hét rigó és három csat, amely címerük volt. A Drugethek kihaltával gróf Bercsényi Miklósnak adományoztatott, kinek a vár belsejében négyszög alakban épült palotája valóságos múzeum volt. A finom ízlésű főúrnak becses festmény- és rézmetszetgyűjteménye, gazdag könyvtára, chemiai műterme, fegyver- és régiségtára volt itt elhelyezve, s általában fényes berendezése és udvartartása fejedelmi pompával tündöklött. A kuruc világ után azonban a vár épületeiben katonaság tanyázott egész 1775-ig, amikor Mária Terézia királyné a várat az Ungvárra áthelyezett munkácsi gör-kath. püspökségnek adományozta; 1778 óta a gör-kath. papnevelő intézet van benne. Még jelenlegi állapotában is sok érdekes látnivaló van rajta, habár egyik legszebb részét, az óriási lovagtermet lebontották és átépítették.

Legszebb épülete ma Ungvárnak a munkácsi gör-kath. püspök palotája s a hozzá épített székesegyház. A palota eredetileg a jezsuita szerzet társháza volt; de e szerzet eltörlése után Mária Terézia királyné 1775-ben a gör-kath. püspökségnek adományozta. 1780-ban gróf Andrássy István királyi biztos adta át ünnepélyesen Bacsinszky András püspöknek. A palota mai alakját Popovics Vazul püspök idejében nyerte, ki a régi épület északnyugati oldalát kiépítteté; az építkezést azonban utódja, Pankovics István püspök fejezte be. A székesegyház Pásztélyi János püspöknek köszöni mai díszes külső alakját. Falfestményekkel díszített szentélyét szép ikonosztáz rekeszti el a hajótól. Oltárokban gazdag hajójának hatalmas boltozatát egyetlen nagy festmény, „A kereszt fölmagasztalása" foglalja el, melyet az 50-es években Vidra Ferdinánd festőművész festett. A boltozat barokk ízlésű dús faragványai még Mária Terézia idejéből valók. A székesegyház kapuját Firczák Gyula püspök hozatta összhangba az új építkezéssel.

Tekintélyes nagy épülete a városnak a megyeháza. A jelen század elején, mikor a megye a vándorgyűlésezést megszüntette s állandó székhelyül Ungvárt választotta, 1809-ben építtette a megye nemessége; a hozzá tartozó belső börtönépület 1840-ben épült.

A város többi épületei között kimagaslik a királyi kath. főgymnasium új épülete, mely a Drugeth-téren áll, s melyet a vallás- és közoktatási miniszter építtetett 1894-ben 250.000 forint költséggel. Ezen intézet alapítása fontos esemény volt a város értelmi fejlődésére nézve. Gróf Homonnai Drugeth János ungi főispán 1636-ban helyezte át Homonnáról Ungvárra a jezsuiták társházát és iskoláját, mely a rend eltörléséig fönnállott. Hadi mozgalmak miatt az oktatás többször és nagy időközökben szünetelt, de 1784-től kezdve, mikor a hat osztályú gymnasium új épületben nyert elhelyezést, virágzásnak indult az intézet, és ma már mint 8 osztályú királyi kath. főgymnasium 600 tanulót képes befogadni. A tanári karnak egyik dísze volt a múlt század végén *Dayka* Gábor jeles lyrai költőnk. A főgymnasiumon kívül van Ungvártt alreáliskola és gör-kath. kántortanító-képző intézet, gör-kath. polgári leányiskola és agyagipari szakiskola.

A róm. kath. egyház már 1332-ben templommal és lelkészi lakkal bírt Ungvárt. Régi temploma elpusztulván, a mainak alapját 1762-ben vetették meg. A helvét hitvallásúak, kiknek régi templomát a XVII. század végén elfoglalták, a múlt század utolsó tizedében a megyei rendek szorgalmazására és az országgyűlés közbenjárására királyi leirattal kaptak engedélyt arra, hogy a megyeháza mellett levő telken új templomot építhessenek. Sokat köszönhet ez egyház Pálóczi Horváth Máriának, ki az összes ungi református egyházakról gazdagon gondoskodott hagyományaival. A görög-keleti egyházhoz tartozó híveknek is van saját templomuk, de már annyira megfogytak, hogy lelkészt nem tartanak; a miskolci görög pap látogatja meg néha őket. A zsidók folyton szaporodó nagy számuk miatt régi zsinagógájuk mellett több imaházat is tartanak fönn.

Említésre méltó középületek még: a tágas Sas-téren 1898-ban emelt új pénzügyi palota, a gör-kath. tanítóképző intézet, a papi árvaleányok intézete, továbbá a „Ferenc József" közös hadsereg és a „Rudolf" honvéd kaszárnya; a kétemeletes csapatkórház; a városi közkórház, melyben évenként 2.500–3.000 beteget ápolnak, s amely mellé a vallás- és közoktatásügyi minisztérium egy bábaképző intézetet is csatoltatott. Legújabban az elmebajosok részére is külön épületet emeltek e kórház telkén.

Néhány év óta a város több utcája megszépült, s a csinos új lakházak előtt aszfaltozott járdák készültek. Nagy javára van a közlekedésnek, hogy a kincstár a várost két részre osztó Ung folyón 1897-ben vashidat építtetett.

Újabb időben az ipar és kereskedelem is nagyobb fejlődésnek indult. Ungvárnak, mint a határhoz közel eső városnak, mindenkor élénk forgalma volt Galíciával. Régebben az ungvári vásárok nagyon látogatottak voltak, s ló- és marhavásárai ma is híresek. Az ipar egynémely ágában Ungvár iparosai régtől fogva kitűnő hírben állanak. Hajdan a tímárok, csizmadiák, szabók, szűcsök, fazekasok, gombkötők voltak híresek; ma különösen a kocsi-, kerékgyártó- és kályhás-ipar kezd föllendülni. Nagyobb gyáripart állandósított itt az ungvári bútorgyár-részvénytársaság, mely 400 munkást foglalkoztat. A kincstári uradalom faraktárában nagyszabású fűrésztelep van. Élénk a malomipar is, mert a műmalmon kívül, mely víz- és gőzerőre van berendezve, még három gőzmalom van a városban, kettő szeszfőzéssel egybekötve. A műmalom szolgáltatja a villanyvilágítást, de egyelőre csak a nagyobb üzletek számára. A város kereskedelmének és iparának élénkítésére négy pénzintézet szolgál.

Mezőgazdasággal a város lakossága csekély mértékben foglalkozhatott, mert határának legnagyobb részét a kincstár bírta. A kincstári uradalom 1848-ig a város határabeli összes földbirtokát a robotrendszer mellett kezeltette, majd az ötvenes években bérbe adta, s ez állapotot fönntartotta egészen 1889-ig. Ekkor a gazdasági ághoz tartozó ingatlanok a törvényhozás engedélyével nyilvános árverésen eladattak. A szántóföldeknek legnagyobb részét Ungvár város polgársága vette meg. Mindig nagy gonddal mívelték a város északnyugati oldalán emelkedő hegyeken levő szőlőket, melyek ma is jó asztali bort adnak. Az állam egy húsz holdas gyümölcsös kertet tart fönn, mellyel a vidék gyümölcstermesztését kívánja előmozdítani.

A városnak szép árnyas sétahelyei vannak a Széchenyi-ligetben s a szőlőhegyekre és a kincstári erdőkbe vezető utakon. Van erős vastartalmú savanyúvíz-forrása és ennek vizével táplált fürdője is.

Ungvár egyedüli forgalmi piaca lévén a megyének, ide futnak össze a főbb utak. A város végén, de már a gerényi határban van a magyar államvasutak nyíregyházi–ungvári vonalának végállomása, s innen indul ki az ungvölgyi helyi érdekű vasútvonal. Mindkét vasút élénk forgalmú.

*Ung megye* részletes áttekintését nyugatról kezdjük meg.

Zemplén megyéből Nagy-Mihálynál a Laborc folyón át Ung területére lépve, az állami úttól balra a Laborc partján s Nagy-Mihály városával szemközt találjuk *Sztrajnyán* községet, honnan a Vihorlát hegység alatt egy fönnsík vonul, melyen *Vinna-Bánka* községet érjük. Itt emelkedik magas hegyormon a *vinnai várrom,* melynek történeti múltja belenyúlik az Árpád-házi királyok korába, amikor e vidék a Kaplony nemzetségbeli Nagy-Mihályi család tulajdona volt, mely a XIII. század közepén kapta királyi adományul. E család egyenes leszármazói a gróf Sztárayak, akiknek most is nagy kiterjedésű birtokaik vannak e vidéken. A hegy aljában fekszik *Jósza* falu, melynek jód tartalmú fürdőjét kezdetleges berendezése miatt csak kevesen látogatják. Beljebb északra fekszik *Felső-Remete* község, hol vasgyár és nagy fűrésztelep van. A völgyön fölfelé haladva egy „tengerszem"-nek nevezett duzzasztóhoz és a legmagasabb csúcson levő *Szinnai-kőhöz* juthatni, melyet mostanában sokan látogatnak, mióta menedékházat építettek mellé.

Innen jóval alább *Szobránc* mezőváros és járási székhely s mellette a *szobránci fürdő* vonja magára figyelmünket. A megyének egyik nevezetessége e jódtartalmú kénes vízű fürdő, mely szép, kies erdő közepén fekszik, s elég kényelemmel látja el vendégeit. Tulajdonosa a gróf Török család. Tőszomszédos a szobránci fürdővel *Tiba* község határa, mely hajdan a nagy vagyonú, de már kihalt Tibay családé volt; ennek örökségét most a gróf Sztáray, a Patay, Csuha, Dráveczky, Máriássy és más családok bírják. Innét délre esik *Jenke* és *Karcsava*, hol a Pribék, gróf Sztáray és gelsei Guttmann családok kastélyai láthatók. Karcsava határában a Guttmann-féle mintagazdaságon nagy komlótermesztés és szép téglagyár van.

A nagy-mihályi–ungvári országút baloldalán a kies fekvésű községek határai silány, terméketlen talajúak, míg a jobboldali községek már dúsan termő földet mívelnek; itt a lakosság magyar, amott ellenben legtöbbnyire tót. A hegyi patakok rohanó vizei gyakori árvizekkel sújtják e vidéket. A megye nyugati részén fekvő *Szenna* melletti *Blatta* mocsár 35 község határát tartotta évszázadokon át víz alatt. A legújabb korban létesült lecsapoló társulat 90.824 méternyi hosszú csatornahálózatot készíttetett, s ezzel eddig 16 149 hold földet hódított meg mívelés alá. E lecsapolási művelet közmunkával hajtatott végre. E gazdag földű vidék szélén van *Pinkóc*, a már letűnt Pálóczi Horváth család emeletes ősi kastélyával. Itt tették milliókra menő alapítványaikat nemzeti és nevelési célokra Horváth Simon és Mária a hatvanas évek elején. Pinkóc most a Weinhändler család tulajdona.

Az Ung bal partján is találunk két tót községet: *Viszokát* és *Pálócot*. *Pálóc* a gróf Barkóczy család ősi fészke, most a Hadik-Barkóczy grófi család hitbizományi birtoka. Az itteni szép emeletes kastély, mely 1631-ben épült, a hozzá tartozó nagy parkkal együtt e vidék egyik nevezetessége.

A Vihorlát hegységtől keletre már részben eltótosodott rutén a lakosság. A hegyek közt fekszik *Váralja* falu, melynek rengeteg erdőségében a Tibay család hajdani várának romjai rejtőznek. Itt találjuk a váraljai hágót, mely Zemplén megyével köti össze e vidéket.

Ungvártól az Ung völgyén föl Uzsokig jó országút visz. Ez úton haladva érjük *Nevicke* községet, mely fölött az Ung folyóra nézve emelkedik ki az erdő fái közül a *nevickei várrom*. A XVI. század végén Homonnai Drugeth Gáspár lakott e várban, kitől a király haddal foglaltatta el hatalmaskodásainak megtorlásául. Ezután a vár Homonnai Drugeth Györgyre szállott, ki férfi kora delén halt el, fiatal özvegyet és két kis gyermeket hagyván maga után. Az özvegy, Dóczy Fruzsina, egy ideig nyugodtan élt kis családjával Nevicke sziklaormán; később azonban rokonai ungvári-nevickei és terebesi uradalmait erőszakkal kicsikarták kezéből. Csak 1602-ben kapta vissza fia, Homonnai Drugeth György, Rudolf királytól az ungvári-nevickei uradalmat. Ez időtől fogva aztán e vár a Thököly koráig épen maradt, de Ungvárnak 1684-iki ostromakor igen megrongálódott, s aztán lassanként elpusztult. A szép várrom környéke az ungváriaknak kedvelt kirándulóhelye.

Itt van az erdészeti kincstárnak faúsztató gerebe, mely az Ung folyó vízén leúsztatott fenyőtönköket és bükkhasáb-tűzifát egy e célra ásott, 12 kilométer hosszú úsztató csatornán az ungvári kincstári faraktárba vezeti. Ezen úsztató berendezés, mely legnagyobbszerű az egész országban, annak idején 600.000 forintjába került a kir. kincstárnak. Az ungvölgyi vasút is itt vonul föl Nagy-Berezna végállomásig. Közbe esik *Perecseny* népes község, hol a nagyszerű Bantlin-féle chemiai gyár keletkezett, mely évenként 80.000 űr-méter bükkfát dolgoz föl különféle chemiai szerekké. A magyar államvasutak talpfa-telítő telepe is itt van berendezve, hol 200–250.000 vasúti talpfát telítenek évenként a kincstári erdőkben vágott tölgyfából. Mint gyártelep e község egyszerre nagy forgalmi hellyé lett, hova a napszámosok nagy tömegben özönlenek. Innen kezdve a vasút mentén mindenütt nyüzsög, mozog a sok nép az ölfa fuvarozásával és beraká-

sával foglalkozva. Száz meg száz munkás vágja és dolgozza föl a kincstári erdők fáját a chemiai gyár és a magyar államvasutak számára. A régebben járhatatlan hegyekről ma hegyi vaspályák szállítják le a kivágott fákat.

Perecsenytől az Ung völgyén haladva *Dubrinics* községet érjük, melynek határában kitűnő porcelán-agyagot ásnak. Útközben találjuk *Kis-Bereznát*, hol a Szent Bazil rendű gör-kath. szerzet búcsújáró zárdája van. Az Ung völgyében legnagyobb község *Nagy-Berezna*, a közigazgatási járás székhelye. Mint az ungvölgyi vasút végállomása, élénk kereskedelmi pont.

Nagy-Bereznától fölfelé mindenütt az Ung völgyén haladva *Szolya* és *Kosztrina* esik útunkba; Szolya határában sósforrások vannak. Északra esik innen *Knyahina* falu, ahol 1866-ban nagy meteorkő-hullás volt; több mint ezer darab meteorkő hullott itt le, amelyeknek összes súlyát ötszáz kilóra becsülik; a legnagyobb, 294 kiló súlyú darab a bécsi udvari múzeumba jutott; a második nagyságú, 41 kilónyi darab pedig a Magyar Nemzeti Múzeumban van. Ugyanazon völgyön találjuk még *Sztávnát*, hol az ungi fenyvesek régiója kezdődik, följebb pedig *Luch* falut, ahol 1868 óta petróleumot kutatnak, s újabban a kiaknázást a biztos siker reményében meg is kezdték. Végpontja e völgyi útnak *Uzsok*, ahol az Ung folyó ered. E község határában van a Galiciába vezető uzsoki hágó, s itt végződik a Keleti Beszkid hegység. E hegylánc alatt fekszik az *uzsoki fürdő*, melynek vastartalmú vize kitűnő gyógyhatású. Uzsoktól keletre, a hegyeket megmászva, a Lyuta vadregényes völgyébe lehet átjutni, hol a legnagyobb, de szétszórt építkezésű hegyi község, *Lyuta* fekszik 14 kilométer hosszúságban elhúzódva.

Perecsenytől keletnek vonul a Turja völgye, melynek egyik lapályán fekszik *Turja-Remete* község. Azelőtt a kincstári uradalomnak itt vasgyára volt; de mert a vidék érc hiányában nem volt képes ellátni elegendő anyaggal, a kincstár a vasgyártást megszüntette, és a 70-es években a magyar kir. földmívelési minisztérium állami méntelepet rendezett itt be. Innen északra esik *Lumsur* falu, melynek jódtartalmú gyógyforrása még parlagon hever. Itt emelkedik a *Polonina Runa* havas, mely alatt hatalmas vízgátat építtetett a kincstár.

A Turja völgyében nevezetesebb község még *Turja-Bisztra*, mely ezen az egész földvidéken egyedüli magánvagyon, míg a többi mind az ungvári kincstári uradalomé. E birtokot báró Kotz vette meg, s itt nagy chemiai gyárat állított föl, mely szép keresetet biztosít a benne dolgozó munkásoknak. Innen délre, a Szinatoria Polyána hegység déli oldalán fekszik *Antalóc* község, hol vasgyár van. E hegység Ungvárig húzódik le. Ungvárral szomszédos *Gerény* község, melynek dombon álló kis templomát tudósaink Árpád-kori emléknek ismerték föl.

Tovább haladva az állami úton, *Daróc* községbe érünk, hol a megye szeretetházat állít föl. Odább balra az első dombon a hegyoldalban *Nagy-Láz* fekszik. Valamikor a kincstár itt bányászatot üzött, s innen szállíttatta turja-remetei vasgyárához a vasércet. Most a bányászat teljesen megszűnt. Egyik bányahivatalnok utódja. Ploténvi Nándor híres hegedűművészünk apai örökén szép kastélyt építtetett itt. E vonalon tovább mély völgyben feküsznek *Kis- és Nagy-Szlatina* helységek; emehhez közel *Derenóka* nevű gyógyfürdő van. Egymás után következnek aztán *Csertész, Lehóc* és *Szerednye* bortermesztő helyek. Lehócon igen jó berendezésű fűrészgyár van, melyben furnir-deszkákat és lemezeket fűrészelnek jobbára külföldi piacok számára.

A szerednyei hegyfokon nemcsak Ung, hanem a szomszéd megyék nagyobb birtokosai is nagy kiterjedésű szőlőket bírtak és míveltek. Sajnos, hogy a fillokszera e szőlőket egészen tönkre tette, s még csak kevesen fogtak hozzá az új ültetéshez. Valamikor a szőlőmívelés fő helyén, *Szerednyén*, jobb idők jártak, mint ma. E népes községben Dobó Istvánnak, az egri hősnek, megerősített vára volt, melynek ma már csak a düledékei látszanak. Dobó után a Rákóczyak, majd a gróf Forgáchok bír-

ták. Szerednyétől délre esik *Dubróka* népes község, s ha megemlítjük még *Valkaja* és *Orosz-Komoróc* községeket, a rutén nép lakta terület ismertetését befejeztük.

A szomszédos *Putka-Helmec* községtől kezdve egészen az Ung folyóig – Viszoka és Pálóc kivételével – már mind magyarok a helységek. A Latorca mentén találjuk *Nagy- és Kis-Gejőcöt*, hol a László családnak híres harangöntő műhelye van. Határos ezzel *Császlóc*, a Petrovay család szép ősi kastélyával.

Az ungvári–nagykaposi útvonalon esik *Tarnóc*, a Bernáth család ősi fészke, a megye egykori jeles fiának, Bernáth Zsigmondnak lakhelye; majd oldalt *Dobó-Ruszka*, mely az egri hős, Dobó István birtoka volt, aki az ottani róm. kath. templom sírboltjában van eltemetve. Később a gróf Zichy család kapta királyi adományul, s itt a mostani szép emeletes kastélyt építteté, mely aztán gróf Butler János tulajdonába ment át, aki a Ludoviceum létesítésére e század elején nagy alapítványt tett. A dobó-ruszkai birtok és kastély ma a Mauthner család tulajdona. Szomszédos vele *Gálocs*, mely kitűnő dohányáról országszerte nevezetes.

A Tiszahátról kiinduló megyei úttól nyugatra fekszik *Vaján* község a Laborc partján. Valamikor ennek közelében egy *Arad* nevű község volt, mely arról nevezetes, hogy Vak Béla király, midőn a trónkövetelő Borics támadását Lengyelország felől várva 1132-ben hadaival a vereckei szoros felé vonult, ezen az Aradon állapodott meg és itt tartotta azt a gyűlést, melyben a király megvakításának megtorlásául 68 főurat főkoncoltak.

Vajántól délre esnek *Iske, Beés, Csicser* jómódú népes községek. Csicserben fedezték föl a Magyar Történelmi Társulat tagjai 1871-ben a Csicsery család levéltárában a *Szabács viadala* című történeti énektöredéket, mely 1476-ból származik, s eredetije ma a Magyar Nemzeti Múzeum magyar nyelvemlék-gyüjteményének egyik kincse. Ennek a vidéknek fő helye az egy községet tevő *Kis- és Nagy-Kapos* mezőváros az egészen hozzá épült *Csepely* faluval. A megyei életben *Nagy-Kapos* kiváló szerepet vitt, s egykor a megye karai és rendei legtöbbször itt tartották a tisztújító székeket és közgyűléseket. A vallási villongások idején a nagy táborjárások színhelye volt Nagy-Kapos. Így 1684-ben Thököly Imre fejedelem jelenlétében volt itt közgyűlés és tisztújító szék. Nagy-Kapossal kapcsolatos nevezetes mozzanat az is, hogy Thököly Imre, midőn Zrínyi Ilonával, I. Rákóczy Ferenc hős lelkű özvegyével egybekelendő volt, és Budáról Munkácsra utazott, Nagy-Kaposon fogadta azt a fényes násznépet, mellyel jegyese, Zrínyi Ilona magával víve kis fiát, II. Rákóczy Ferencet is, Munkácsról elébe ment. Nagy-Kapos ma járási székhely. Itt született Erdélyi János jeles költőnk, kinek emlékét a nagy-kaposi református templom falába illesztett föliratos kőtáblával örökitették meg. A leleszi premontrei prépostságnak Kis-Kaposon szép mintagazdasága van.

Nagyobb községe még e megyének *Csap*, mely gócpontja a magyar államvasutakból itt négy irányba elágazó vaspályáknak.